

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Положення «Про Державну фіскальну службу України», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 року N 236. // Офіційний вісник України, 2014. – № 55. – С. 31.
2. План роботи Державної фіскальної служби України на IV квартал 2014 року, затверджений Головою Державної фіскальної служби України від 30 вересня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/23910.doc>
3. Соколенко С.І., Лисенко С.М. Вплив нового податкового законодавства на малий бізнес в Україні / С.І. Соколенко, С.М. Лисенко // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону. – 2011. – С. 148-151.
4. Калінеску Т.В. Адміністрування податків: [навч. посіб.] / Т.В. Калінеску, В.О. Корецька-Гармаш, В.В. Демидович. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 290 с.
5. Інформація про вжиття заходів щодо боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями у січні-червні 2014 року, Головне оперативне управління [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/-borotba-z-ekonomichnoyu-zlochinnistyu-ta/informatsiya-pro-vjittya-zahodiv-schodo-bo/155801.html>

УДК 321.7

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ВИДИ БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ CONCEPT, ESSENCE AND TYPES OF ELEMOSYNARY ACTIVITY

Руских В.О.,

*здобувач кафедри адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

У статті на основі наукових позицій вчених досліджено бачення правниками понять «благодійництво», «спонсорство», «меценатство», «волонтерство». З урахуванням конструктивного аналізу норм законодавства надано авторське бачення щодо тлумачення поняття «благодійництва». Наголошено, що благодійна діяльність покликана вирішити чималу кількість існуючих проблем в різних сферах життєдіяльності людей, адже вона дає можливість перерозподілити кошти від найбільш заможних до тих осіб, які їх потребують в конкретних умовах та часі.

Ключові слова: благодійництво, спонсорство, меценатство, волонтерство, нормативно-правовий акт, благодійна діяльність.

В статье на основе научных взглядов ученых исследовано видение юристами понятий «благотворительность», «спонсорство», «меценатство», «волонтерство». С учетом конструктивного анализа норм законодательства представлено авторское видение толкование понятия «благотворительности». Отмечено, что благотворительная деятельность призвана решить большое количество существующих проблем в различных сферах жизнедеятельности людей, ведь она дает возможность перераспределить средства от наиболее состоятельных лиц к тем людям, которые в них нуждаются в конкретных условиях и времени.

Ключевые слова: благотворительность, спонсорство, меценатство, волонтерство, нормативно-правовой акт, благотворительная деятельность.

On the basis of scientifically researched scientists Vision employees the concepts of «charity», «sponsorship», «patronage», «volunteering». Given the structural analysis of the legislation granted authors' view regarding the interpretation of the concept of «charity». Emphasized that charitable activities designed to solve a considerable number of problems in various areas of human activity, because it makes it possible to reallocate funds from the wealthiest to those who need them in a specific context and time.

Key words: charity, sponsorship, philanthropy, volunteerism, legal act, charity.

Актуальність теми. Сфери діяльності держави та благодійників часто перетинаються, а іноді й співпадають. У таких умовах важливо знайти правильний баланс взаємодії цих двох важливих соціальних інститутів, що забезпечить зростання загального ефекту від їх співіснування. При цьому слід зазначити, нормативно-правове регулювання благодійної діяльності є недосконалим. Але для того, аби забезпечити якісне правове закріплення та викладення положень та основних понять в законодавчому акті, варто більш детально зупинитися на теоретичному осмисленні даної категорії, з'ясувати зміст та сутність благодійної діяльності, а також її співвідношення з такими поняттями як «благодійництво», «спонсорство», «меценатство», «волонтерство».

Різні аспекти благодійності досліджували: О. Донік, А. Нарасько, І. Литвин, Ф. Ступак, О. Вінніков, С. Закірова, Т. Ніколаєва, М. Лациба, Т. Курінна, В. Халецький, О. Семашко та інші. Незважаючи на велику кількість досліджень, подальшого дослідження та доопрацювання потребує визначення поняття, сутності та видів благодійної діяльності.

Мета статті – дослідити поняття благодійної діяльності, визначити її сутність та види.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи зміст та сутність благодійної діяльності, варто все ж таки акцентувати увагу на тому, що дана категорія є більш соціальною, а не правовою. Адже добродійність має давні витоки, які значно передують писаному праву. Навіть якби не існувало жодного

нормативного акту, який врегулював би благодійну діяльність, вона все ж мала б місце, оскільки здійснюється за власною ініціативою. Якщо розглянути деякі статистичні дані, то в більшості випадків мотивами благодійності визначені такі рушійні чинники як: співчуття (38,6%); розуміння, що допомога йде на корисну справу (31%); «так мене виховали» (26,1%); релігійні міркування (19%).

Важливо, що 18,9% благодійників вважають, що благодійництво – це шлях до громадянського суспільства. Є позиція, але вона досить мізерна, що в благодійності люди не керуються такими чинниками як податкові пільги (0,9%) та престиж (0,7%). Відмінностей же у мотивації, пов'язаної з рівнем матеріального становища не виявлено. Довіра до організацій не була головним мотивом для жертвування (6,7% від тих, хто надав пожертви), хоча 9,2% з тих, хто не надавали пожертви, причиною цього визнали недовіру до організацій чи людей, що звертались по допомогу. Відсутність коштів у 54,7% з тих, хто не займався благодійністю, стала перепоною для неї. Також серед тих, хто не займається благодійністю переважає думка, що цими проблемами має опікуватись держава (12,2%) [1].

Поняття благодійності увійшло у свідомість людини як гуманістичний поклик надавати допомогу нужденним незалежно від національної, расової, соціальної, релігійної приналежності. Практика добродійної допомоги та новітні дослідження суспільних наук засвідчили, що моральні підстави благодійності не суперечать релігійним канонам жодної з трьох світових релігій. А християнство взагалі розглядають як ідейне джерело благочинності [2, с. 176]. Більше третини опитаного населення вважають, що благодійництво у суспільстві існує для підтримки знедолених та тих, хто потребує допомоги. Досить велика частина населення (15,8%) вважає, що завдяки благодійництву хтось заробляє гроші. Також 14% респондентів вбачають корисливі мотиви, щоб потрапити у владу та для престижу (11,6%) [3, с. 13]. Такі статистичні дані ще раз резонують з питанням довіри та відповідальності у благодійництві та в сумі викликають стурбованість щодо соціальної прийнятності благодійництва та громадської діяльності.

У сучасне поняття благодійності вкладається широкий зміст (від звичайної матеріальної допомоги до меценатства), що уособлює як високі моральні принципи, так і громадський рівень розуміння необхідності здійснення програм соціальної реабілітації тих категорій населення, які потребують підтримки [4]. Український дослідник О. Ільченко розглядає благодійну діяльність крізь призму її ознак, а саме: наявність суспільно значущої мети; добровільний, безкорисливий характер роботи; високі моральні принципи благодійників, «громадський рівень розуміння необхідності здійснення програм соціальної реабілітації тих категорій населення, які потребують підтримки» [5, с. 89]. В даному випадку благодійник розглядається більше, як активний учасник суспільних відносин, який розуміє оперативні потреби громадськості та прагне побудувати громадянське суспільство.

Існує певне коло авторів, котрі є прихильниками позиції, що благодійництво, благодійність та благодійна діяльність є синонімічними категоріями. Так, Д. Страховський ототожнює благодійництво та благодійну діяльність і визначає їх як прояв співчуття до ближнього. Г. Ульгорн визначає поняття благодійництва та благодійної діяльності як безкорисливу допомогу злидненним. Підвів підсумки В. Чепурнов, який досліджуючи етимологію окреслених понять, відмічає, що здебільшого автори ототожнюють дефініції благодійництво та благодійна діяльність і лише відображають певний бік цих явищ [6, с. 68].

Таке різноманіття думок та поглядів обумовлюється тим, що кожен дослідник намагається вивчати історію становлення поняття «благодійництва» та обґрунтувати своє, розглянути добродійну діяльність під різним кутом зору. Проте такий стан речей інколи призводить до ускладненого розуміння цих категорій у науковому світі, що, в свою чергу, ускладнює його нормативне закріплення та врегулювання. Зарубіжне законодавство також не дає єдиного визначення благодійної діяльності.

Таким чином, проаналізувавши окремі дослідження та доктринальні позиції, вважаємо можливим дійти висновку та підтримати позицію тих авторів, погляди яких сходяться у тому, що благодійність, благодійництво та благодійна діяльність є все ж такі поняттями тотожними, оскільки саме слово благодійність складається з двох частин «блага» та «діяти». Таким чином, благодійність можна тлумачити як діяння на благо. В свою чергу, благодійна діяльність – це діяльність направлена на реалізацію та забезпечення необхідними благами осіб, які їх потребують, що по суті, є одним і тим самим.

Далі перейдемо до аналізу нормативних джерел, а саме: до понятійного апарату. Розпочнемо, певна річ, із Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який був прийнятий 5 липня 2012 року. Відповідно до положень даного акту благодійною діяльністю є добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара [7]. Відповідно цілями благодійної діяльності є надання допомоги для сприяння законним інтересам набувача благодійної допомоги (бенефіціара) у сферах благодійної діяльності, визначених Законом, а також розвиток і підтримка цих сфер у суспільних інтересах. Чинний Закон децю ускладнює акумуляцію окремих категорій, наприклад, спонсорство та волонтерство взагалі не згадуються в даному акті. Лише із Закону України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року ми можемо зрозуміти, що під волонтерською діяльністю розуміють добровільну, соціально спрямовану, неприбуткову діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги, тобто безоплатне виконання робіт та надання послуг, є формою благодійної діяльності [8].

Меценатську діяльність законодавець розглядає як різновид або частину благодійної діяльності, тобто це благодійна діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень, яка здійснюється у порядку, визначеному законодавством України. Меценатською діяльністю визнається підготовка чи підтримка благодійних заходів, пов'язаних із створенням, відтворенням чи використанням у встановленому законодавством порядку творів та інших об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема благодійних гастрольних заходів, за умови забезпечення вільного доступу до таких заходів. Меценатство відрізняється від благодійної діяльності своїми соціальними та культурними цілями. Мотиви благодійництва пов'язані насамперед зі співчуттям та милосердям, мотиви меценатства – з соціальною взаємодопомогою і протекціонізмом. Мета благодійництва – забезпечення соціального благополуччя в суспільстві, мета меценатства – збереження і розвиток культурного надбання.

Меценатство є важливим джерелом недержавної підтримки культурного розвитку держави, оскільки, як свідчать світова та вітчизняна практики, державної підтримки в багатьох випадках недостатньо для збереження та розвитку національного культурного надбання. Але, як слушно зазначає Н. Швець, діяльність меценатів може вільно розвиватися у країні, лише якщо на рівні держави та суспільства для неї існують сприятливі умови, а саме, якщо національне законодавство сприяє законній меценатській діяльності [9, с. 53]. Нажаль чинний Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» не містить положень, які б заохочували меценатську діяльність, на відміну від волонтерської. Оскільки норми Закону України «Про волонтерську діяльність» чітко закріплюють, що держава в особі її органів та посадових осіб підтримує громадську ініціативу щодо провадження волонтерської діяльності, гарантує і забезпечує захист передбачених Конституцією України та законами прав, свобод і законних інтересів волонтерів, отримувачів волонтерської допомоги, організацій та установ, що залучають до своєї діяльності волонтерів [8].

Щодо спонсорства, то визначення даного поняття знаходимо в Законі України «Про рекламу» від 3 липня 1996 року, де встановлено, що спонсорство – це добровільна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними та юридичними особами будь-якої діяльності з метою популяризації виключно свого імені, найменування, свого знаку для товарів і послуг [10]. З визначення можна охарактеризувати мету спонсорства. Нею є популяризація виключно свого імені або найменування свого торгового знаку. Тобто в обмін на виділення коштів або надання якихось матеріальних цінностей спонсор розраховує на вигоду – рекламування власного імені (товарів або послуг). В даному випадку відсутня безкорисливість, а це суперечить основним ознакам та принципам благодійної діяльності. Тому в даному випадку варто погодитись із законодавцем

з приводу того, що не варто відносити спонсорство до форм благодійної діяльності як це було у попередньому нормативному акті.

Системний аналіз цих законів дає підстави для висновку, що благодійництво і благодійна діяльність мають єдину мету – надання благодійної допомоги. Різні форми благодійництва і благодійної діяльності, у тому числі благодійні внески та пожертви, характеризуються такими правовими ознаками як: безкорисливість, що свідчить про надання допомоги на благо інших без будь-якої вигоди; безоплатність – це здійснення благодійної діяльності без зустрічної дії майнового характеру з боку отримувача благодійної допомоги; добровільність – діяльність, яка здійснюється за власним волевиявленням та спонуканнями, що мають морально-етичне підґрунтя, без будь-якого примусу та втручання з боку інших осіб та суб'єктів владних повноважень; цільова спрямованість – наявність конкретної мети і надання допомоги тим, хто її потребує, в межах напрямів і порядку, визначених законодавством.

Благодійники спільно чи індивідуально можуть здійснювати будь-який вид благодійної діяльності. До основних її видів належить:

1) безоплатна передача у власність бенефіціарів коштів, іншого майна, а також безоплатне відступлення на користь бенефіціарів майнових прав (під безоплатною передачею слід розуміти надання товарів (робіт, послуг) набувачам благодійної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсації);

2) безоплатна передача бенефіціарам права користування та інших речових прав на майно і майнові права;

3) безоплатна передача бенефіціарам доходів від майна і майнових прав (мається на увазі те, що доходи внесеної до Реєстру благодійної організації, отримані від статутної діяльності, можуть розглядатися як доходи, які звільнені від оподаткування, за умови, що такі доходи (прибутки) використовуються виключно для фінансування видатків на утримання такої неприбуткової організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами, без розподілу таких доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб) [11];

4) безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів;

5) благодійна спільна діяльність та виконання інших контрактів (договорів) про благодійну діяльність;

6) публічний збір благодійних пожертв, тобто добровільний збір цільової допомоги у формі коштів або майна серед невизначеного кола осіб, зокрема з використанням засобів електронного зв'язку або телекомунікації, для досягнення цілей благодійності. Особи, які здійснюють публічний збір благодійних пожертв від імені благодійної організації, діють на підставі нота-

ріально посвідченої довіреності керівника благодійної організації та контракту (договору) про благодійну діяльність з такою благодійною організацією;

7) управління благодійними ендавментами (пожертвами). Відповідно до Податкового кодексу України термін «ендавмент» означає суму коштів або цінних паперів, які вносяться благодійником у банк або небанківську фінансову установу, завдяки чому набувач благодійної допомоги отримує право на використання процентів або дивідендів, нарахованих на суму такого ендавменту. При цьому такий набувач не має права витратити або відчужувати основну суму такого ендавменту без згоди благодійника [12]. Проценти та дивіденди від управління благодійними ендавментами призначені для: надання благодійної допомоги бенефіціарам, визначеним благодійниками або уповноваженими ними особами; виконання благодійних програм; спільної благодійної діяльності;

8) виконання заповітів, заповідальних відказів і спадкових договорів для благодійної діяльності. Наявність норми у чинному законодавстві України, яка дозволяє створення благодійних установ через заповіти, відповідає світовій та європейській практиці. Відповідно до статті 1233 Цивільного кодексу України заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. При цьому власник майна має право розпоряджатися своїм майном на власний розсуд. Таке право закріплене частиною 1 статті 319 Цивільного кодексу України, а також статтею 41 Конституції України;

9) проведення благодійних аукціонів, негрошових лотерей, конкурсів та інших благодійних заходів, не заборонених законом, що є чудовим способом зібрати багато грошей. Окрім того, Законами України можуть визначатися й інші додаткові види благодійної діяльності.

Як бачимо, ідея соціального служіння, а саме: надання безоплатної допомоги тим, хто її потребує, активне залучення громадян до суспільно-корисної діяльності є цілком буденним явищем. Благодійна діяльність на сьогоднішній день є одним із досить вагомих джерел фінансування соціальної сфери. Феномен благодійності стосується таких основних суспільних цінностей, як суспільна справедливість,

добро і зло. Благодійність робить істотний вплив на стан соціальної напруженості, формує морально-психологічний клімат суспільства. Вона знімає частково гостроту протиріччя між багатими і бідними, заможними і знедоленими тощо.

Отже, під благодійною діяльністю (благодійністю) будемо розуміти добровільну діяльність фізичних та юридичних осіб приватного права з надання матеріальної, організаційної, правової, особистісної допомоги, виконанню робіт та наданню послуг з метою безкорисливо допомогти тим особам, які цього потребують. Ресурсами благодійної діяльності відповідно є: фінансові, матеріальні, адміністративні блага та послуги.

Щодо змісту і сутності благодійності, то, по суті, вона є універсальною соціальною цінністю, одним з найважливіших атрибутів держави з перехідною економікою, дозволяє громадськості самостійно й оперативно вирішувати проблеми. Благодійність дає можливість перерозподілити кошти від найбільш заможних до тих осіб, які їх потребують в конкретних умовах та часі.

Враховуючи те, що благодійність є приватною добровільною сферою, кожна особа самостійно формує своє відношення і ставлення до неї. Суспільні заклики до благодійності та милосердя формують громадські погляди та уявлення про те, що належить до відання цієї сфери. В цілому ж, до благодійної діяльності може бути віднесено все, що в суспільній уяві вкладається в термін «суспільна користь». Зазвичай благодійність визначається кризь призму цілей, які покладені в її основу, не обмежуючись видами, формами та методами впливу.

Висновки. Таким чином, дослідження показало, що благодійна діяльність покликана вирішити чимало кількості існуючих проблем в різних сферах життєдіяльності людей. Проте не виключене й виникнення труднощів, пов'язаних з механізмом реалізації норм чинного законодавства, яке, в свою чергу, потребує удосконалення за рахунок проведення моніторингів, додаткових внутрішніх обговорень фахівців цього сектору, аналізу окремих наукових позицій та вивчення позитивного міжнародного досвіду в сфері благодійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. За матеріалами сайту <http://www.philanthropy.org.ua>
2. Ступак Ф. Я. Благодійні товариства Києва (др. пол. XIX – початок XX ст.): [монографія] / Ф. Я. Ступак. – К., 1998. – 208 с.
3. Благодійність: традиції сьогодення / Інформаційний центр «Бібліотека ім. М. Костомарова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: shevcbs.kiev.ua/.../files/.../gallery1223462012
4. Слабошпицький М.Ф. Українські меценати. Нариси з історії української культури / М.Ф. Слабошпицький. – К.: Ярославів Вал, 2001. – 235 с.
5. Ільченко О. Феномен благодійності в історії Києво-Могилянської академії // Гуманізація навчального процесу. – Слов'янськ, 2010. – Вип. LII. – Ч. II. – С. 88-98.
6. Довгий С.А. Теоретико-правовий аналіз визначень інституту благодійництва та благодійної діяльності / С.А. Довгий // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 68-70.
7. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 25. – Ст. 252.
8. Про волонтерську діяльність: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 42. – Ст. 435.
9. Швець Н. Благодійність як елемент соціального менеджменту / Н. Швець // Персонал. – 2009. – № 3. – С. 46-55.
10. Про рекламу: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.
11. Лист ДФС від 30.10.2015 р. № 2887/2/99-99-19-02-02-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/banery/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/print-64845.html>
12. Податковий кодекс України: Закон України // Відомості Верховної Ради України – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.